

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Географічний факультет

Кафедра географії України та регіоналістики

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан географічного факультету

Мирослав ЗАЯЧУК

«12» *серпня* 2024 року

РОБОЧА ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

ПРИРОДНИЧА ГЕОГРАФІЯ УКРАЇНИ

вибіркова

Освітньо-професійна програма «Геодезія та землеустрій»

Спеціальність 193 «Геодезія та землеустрій»

Галузь знань 19 «Архітектура та будівництво»

Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

Географічний факультет

Мова навчання українська

Чернівці 2024 рік

Робоча програма навчальної дисципліни «ПРИРОДНИЧА ГЕОГРАФІЯ УКРАЇНИ» складена відповідно до освітньо-професійної програми «Геодезія та землеустрій», спеціальність 193 «Геодезія та землеустрій», галузь знань 19 «Архітектура та будівництво», затвердженої Вченою радою Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (Протокол № 9 від «26» червня 2024 р.).

Розробник: Косташук Іван Іванович, професор кафедри географії України та регіоналістики, доктор географічних наук, професор.

Викладач: Косташук Іван Іванович, професор кафедри географії України та регіоналістики, доктор географічних наук, професор.

Погоджено з гарантом ОП «Геодезія та землеустрій»

Гарант освітньої програми Петро СУХИЙ

Затверджено на засіданні кафедри географії України та регіоналістики

Протокол № 13 від “ 09 ” серпня 2024 року

Завідувач кафедри Іван КОСТАЩУК

Схвалено навчально-методичною радою географічного факультету

Протокол № 1 від “ 12 ” серпня 2024 року

Голова навчально-методичної ради
географічного факультету Наталя АНДРУСЯК

Анотація дисципліни (призначення навчальної дисципліни):

Дисципліна знайомить студентів із історичним та сучасним станом природних умов і ресурсів України, їх географічним поширенням та особливостями сучасного стану в умовах необхідності сталого (збалансованого) розвитку території. У світлі існуючих теоретико-методологічних концепцій, розкриває перспективи розвитку та вказує на прикладні сторони застосування отриманих знань. Викладання природничої географії України слідує із уяви про неї, як про пізнавальну науку, що має за мету відображення і дослідження явищ взаємодії природи і суспільства – їх розміщення, властивостей, взаємозв'язків, властивостей і змін у часі.

Дисципліна є важливою в майбутній професійній діяльності геодезиста та землевпорядника, так як присвячена вивченню природних явищ та умов, характерних для різних регіонів України; неоднорідних за природно-ресурсним потенціалом та антропогенним навантаженням.

Мета навчальної дисципліни:

Сформувати у студентів систематизовані знання і розуміння основних природно-географічних процесів, що відбуваються в Україні. Показати їх територіальну організацію природно-географічних умов та ресурсів України.

Проаналізувати рівень забезпеченості природними умовами та ресурсами різні регіони нашої держави; навчити студентів правильно давати оцінку рівню забезпеченості території різними видами природних ресурсів.

Розвивати уяву про складні суспільно-географічні сторони використання природних умов і ресурсів, а також сприяти вихованню в студентів бережливого ставлення до природи і природного середовища.

Завдання курсу:

- Показати територіальні відміни природних умов і ресурсів України;
- Проаналізувати рівень забезпеченості різними видами природних ресурсів;
- Навчитися давати оцінку регіонам за ступенем забезпеченості природними ресурсами;
- Вміти складати порівняльну характеристику та порівнювати регіони і різні території за ступенем і характером природних умов і ресурсів.

Пререквізити: Фізична географія України (шкільний курс)

Результати навчання:

Загальні компетентності:

ЗК01. Здатність вчитися й оволодівати сучасними знаннями

ЗК08. Здатність працювати в команді

ЗК09. Здатність до міжособистісної взаємодії

ЗК13. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій,

використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності:

СК01. Здатність застосовувати фундаментальні знання для аналізу явищ природного і техногенного походження при виконанні професійних завдань у сфері геодезії та землеустрою.

СК02. Здатність застосовувати теорії, принципи, методи фізико-математичних, природничих, соціально-економічних, інженерних наук при виконанні завдань геодезії та землеустрою.

СК10. Здатність здійснювати моніторинг та оцінку земель.

Програмні результати навчання:

ПРН3. Доносити до фахівців і нефахівців інформацію, ідеї, проблеми, рішення, власний досвід та аргументацію.

ПРН5. Застосовувати концептуальні знання природничих і соціально-економічних наук при виконанні завдань геодезії та землеустрою.

Опис навчальної дисципліни

Загальна інформація

Назва навчальної дисципліни: Природнича географія України												
Форма навчання	Рік підготовки	Семестр	Кількість			Кількість годин						Вид підсумкового контролю
			кредитів	годин	Змістових модулів	лекції	практичні	семінарські	лабораторні	самостійна робота	індивідуальні завдання	
Денна	I	2	5	150	2	30	-	-	45	75	-	іспит

Дидактична карта навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7
Теми лекційних занять	ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1 Вступ. Фізико-географічне положення. Компонентна характеристика природних умов та ресурсів					
Тема 1.1. Вступ до курсу «Природнича географія України». Фізико-географічне положення України.	11	2	-	4	-	5

Тема 1.2. Геологічна та тектонічна будова України. Корисні копалини та їх поширення	18	4	-	4	-	10
Тема 1.3. Рельєф України. Геоморфологічна будова. Вплив геотектонічних та орографічних особливостей території на топографо-геодезичні роботи.	12	2	-	4	-	6
Тема 1.4. Клімат України. Кліматотвірні чинники та їх вплив на топо-геодезичні роботи	14	2	-	4	-	8
Тема 1.5. Поверхневі води України та особливості їх геодезичного знімання	13	2	-	4	-	7
Підсумкове заняття ЗМ1	2	2		-		
Разом за ЗМ 1	70	14	-	20	-	36
Теми лекційних занять	ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2 Компонентна характеристика природних умов та ресурсів (продовження). Фізико-географічне районування. Проблеми охорони природи.					
Тема 2.1. Ґрунтовий покрив України. Земельні ресурси та їх оцінка	16	2	-	6	-	8
Тема 2.2. Рослинний покрив та тваринний світ України. Особливості проведення топо-геодезичних робіт в різних флористичних зонах	11	2	-	4	-	5
Тема 2.3. Поняття про фізико-географічне районування. Зональні та а зональні ПТК України.	14	2	-	4	-	8
Тема 2.4. Природні зони України: характеристика оцінки їх ПРП та антропогенного навантаження	16	4	-	4	-	8
Тема 2.5. Висотні природні пояси Українських Карпат та Кримських гір. Особливості проведення топо-геодезичних робіт у гірській місцевості.	11	2	-	4	-	5

Тема 2.6. Чорне та Азовське моря. Зміна природних компонент внаслідок війни в Україні.	10	2	-	3	-	5
Підсумкове заняття ЗМ2	2	2	-	-	-	-
Разом за ЗМ 2	80	16	-	25	-	39
Усього годин	150	30	-	45	-	75

Тематика лабораторних занять

№ п/п	Тема лабораторного заняття	К-ть годин	К-ть балів
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1			
Вступ. Фізико-географічне положення. Компонентна характеристика природних умов та ресурсів			
1	Фізико-географічне положення України.	4	3
2	Геологічна та тектонічна будова України. Корисні копалини, їх поширення та оцінка	4	6
3	Рельєф України. Геоморфологічна будова. Оцінка рельєфу регіонів України	4	4
4	Клімат України. Агрокліматичні умови території України	4	4
5	Поверхневі води України. Водні ресурси та їх оцінка	4	3
Разом за ЗМ 1		20	20
ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2			
Компонентна характеристика природних умов та ресурсів (продовження). Фізико-географічне районування. Проблеми охорони природи.			
6	Ґрунтовий покрив України. Земельні ресурси та їх оцінка	6	4
7	Рослинний покрив та тваринний світ України. Оцінка лісових ресурсів України	4	3
8	Фізико-географічне районування території України. Зональні та а зональні ПТК України.	4	5
9	Природні зони України: характеристика оцінки їх ПРП та антропогенного навантаження	4	4
10	Висотні природні пояси Українських Карпат та Кримських гір.	4	2
11	Тема 2.6. Чорне та Азовське моря. Оцінка зміни природних компонент внаслідок війни в Україні. Цілі сталого розвитку – 2030	3	2
Разом за ЗМ 2		25	20
Разом за курс «Природнича географія України»		45	40

САМОСТІЙНА РОБОТА

Тема	Завдання для самостійного вивчення	Кількість годин
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1 Вступ. Фізико-географічне положення. Компонентна характеристика природних умов та ресурсів		
1	Об'єкт, предмет і методи досліджень фізичної географії Географічне положення України Дослідження природних умов і природних ресурсів	5
2	Геологічна будова Геоморфологічна будова. Геоморфологічне районування Корисні копалини та їх класифікація	10
3	Орографія і гіпсометрія України Вплив рельєфу на топогеодезичні вимірювання Гіпсометричний профіль України	6
4	Кліматотвірні чинники. Радіаційні чинники клімату. Циркуляційні чинники клімату. Земна поверхня як кліматотвірний чинник Температура повітря. Режим зволоження. Опади. Вітровий режим Стихійні погодні явища. Сезонність погодних умов Кліматичні ресурси. Кліматичне районування	8
5	Особливості поверхневих вод України: Дніпра, Південного Бугу, Дністра, Прип'ять, Десни, Дунаю, Сіверського Донця Озера і озера-лимани, водосховища, водойми-охолоджувачі, ставки, канали, болота Підземні води. Гідрогеологічне районування. Мінеральні води Гідрологічне районування території України	7
ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2 Компонентна характеристика природних умов та ресурсів (продовження). Фізико-географічне районування. Проблеми охорони природи		
1	Ґрунтоутворюючі чинники Ґрунти рівнинної частини. Ґрунти Українських Карпат і Кримських гір	8
2	Рослинний покрив. Ліси. Типи лісів: борові ліси, субори, рамені, бучини, діброви, груди, вільшняки, березняки Степова рослинність. Луки. Болотна рослинність. Плавні. Рослинні ресурси. Геоботанічне районування. Тваринний світ фізико-географічних зон Ресурси тваринного світу. Зоогеографічне районування	5
3	Чинники розвитку фізико-географічних процесів. Несприятливі природні процеси України Характеристика природних ландшафтів (мішанолісові, широколистянолісові, лісостепові, лучно-степові, степові, сухо степові)	8

4	Природа зони мішаних хвойно-широколистяних лісів. Природа зони широколистяних лісів. Природа лісостепової зони. Степова зона України. Природа північностепової підзони. Природа середньостепової підзони Природа південностепової (сухостепової) підзони	8
5	Природа Карпатської гірської ландшафтної країни Природа Кримських гір	5
6	Природа Чорного моря й Азовського моря Екологічні проблеми морів України	5

Тематика індивідуальних завдань (10 балів)

Індивідуальне науково-дослідне завдання передбачає підготовку студентами творчих проєктів у довільній формі (презентація, STEM-дослідження тощо) та їх захист.

1. Поняття про природно-територіальні комплекси
2. Природні зони
3. Висотні пояси
4. Чинники зміни ПК із широтою і висотою
5. Характеристика природних зон теплого географічного поясу
6. Характеристика природних зон помірному географічного поясу
7. Характеристика природних зон холодного географічного по
8. Рельєф України
9. Клімат України
10. Поверхневі води України
11. Ґрунтовий покрив України
12. Геологічна та тектонічна будова України
13. Рослинний світ України
14. Тваринний світ України
15. Природні зони України
16. Степова зона України
17. Лісостепова зона України
18. Лісова зона України (мішаних)
19. Зона широколистяних лісів
20. Українські Карпати
21. Кримські гори
22. Азовське море
23. Чорне море
24. Проблеми охорони природи в Україні
25. Червона книга України
26. Природні умови та ресурси свого рідного краю (області, району, міста)

Перелік орієнтовних запитань на іспит

1. Фізико-географічна зона
2. Роль та значення праць В.В. Докучаєва, І.І. Танфільєва, В.Л. Лічкова, Г.А. Тутковського, К.І. Геренчука у вивченні природи України.
3. Фізико-географічні області Українських Карпат
4. Основні чинники ґрунтоутворення
5. Вертикальна поясність Українських Карпат
6. Основні геоструктурні елементи України
7. Положення, величина і межі України. Перші історичні згадки про Україну
8. Головні етапи вивчення природних умов України
9. Мета і завдання курсу “Фізична географія України”
10. Луганський державний заповідник
11. Фізико-географічний пояс
12. Особливості геоморфологічної будови України
13. Четвертинний покрив України
14. Клімат України
15. Ґрунтовий покрив лісостепової зони
16. Особливості розміщення корисних копалин в Україні
17. Особливості ґрунтового покриву степової зони
18. Зональність та азональність ландшафтів України
19. Фізико-географічна провінція. Провінції степової зони
20. Фізико-географічні провінції лісостепової зони
21. Фізико-географічні області Українського Полісся
22. Паливні корисні копалини в Україні
23. Загальні закономірності поширення ґрунтів в Україні
24. Основні етапи геологічної історії України
25. Історичні аспекти фізико-географічного районування України
26. Фізико-географічна характеристика Українського Полісся
27. Фізико-географічна характеристика підзони сухого степу
28. Фізико-географічна характеристика Гірського Криму
29. Методичні та методологічні основи дослідження природи України
30. Історія дослідження ґрунтового покриву України
31. Термічний режим та опади в Україні
32. Кліматичне районування України
33. Лісостепова зона (Фізико-географічна характеристика)
34. Особливості зволоження території України
35. Основні особливості гідрографічної мережі України
36. Корисні копалини України
37. Геотермічні умови України
38. Неприятливі кліматичні явища в Україні
39. Особливості формування та розміщення чорноземів в Україні
40. Ґрунтове районування в Україні
41. Вплив розвитку промисловості і заселення на природні умови України
42. Геологічна будова Донбасу
43. Рослинний покрив північного макросхилу Гірського Криму
44. Ґрунтовий покрив північного степу

45. Розвиток та формування заповідної справи в Україні
46. Геологічна будова Українських Карпат
47. Ґрунтовий покрив Українських Карпат
48. Геологічна будова Українського щита
49. Класи, типи і види природних комплексів України
50. Загальні закономірності поширення ґрунтового покриву в Українському Поліссі
51. Загальні риси будови поверхні України
52. Фізико-географічні особливості Донецької височини
53. Фізико-географічні області Гірського Криму
54. Фізико-географічна характеристика Закарпатської низовини
55. Основні ландшафтоутворюючі чинники
56. Радіаційний баланс України
57. Несприятливі фізико-географічні процеси на території України
58. Ресурсний потенціал рослинного покриву України
59. Яйли Гірського Криму
60. Основні водні басейни України
61. Ґрунтовий покрив Гірського Криму
62. Фізико-географічна характеристика Причорноморської низовини
63. Геологічна будова Донецько-Придніпровської западини
64. Сучасні фізико-географічні процеси в степовій зоні України
65. Сейсмічні райони України
66. Геоекологічна ситуація в Україні
67. Особливості ґрунтового покриву південного степу
68. Природоохоронні об'єкти (державні заповідники, природні національні парки) України
69. Волино-Подільська плита: історія геологічного розвитку та геологічна будова

Система контролю та оцінювання

Види та форми контролю. Формами поточного контролю є усна чи письмова (тестування, есе, реферат, творча робота, лабораторна робота) відповідь студента. Формою підсумкового контролю є екзамен (іспит).

Контрольні заходи включають поточний та підсумковий контроль знань студента. Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних та інших видів занять, самостійної роботи і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи. Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання на завершальному етапі.

Засоби оцінювання. Засобами оцінювання та демонстрування результатів навчання є: контрольні модульні роботи з використанням стандартизованих тестів та вправ на логічне мислення; проекти (наскрізні проекти; індивідуальні та командні проекти; дослідницько-творчі та ін.); розрахункові, графічні, розрахунково-графічні роботи; презентації результатів виконаних завдань та досліджень; студентські презентації та виступи на наукових заходах.

Критерії оцінювання результатів навчання з навчальної дисципліни. Загальна кількість балів, яку студент може отримати у процесі вивчення

дисципліни протягом семестру, становить 100 балів, з яких 60 балів студент набирає при поточних видах контролю і 40 балів – у процесі підсумкового виду контролю (екзамену).

Кількість балів за кожний навчальний елемент виводиться із суми поточних видів контролю. Кількість балів за змістовний модуль дорівнює сумі балів, отриманих за навчальні елементи даного модуля. Максимальна кількість балів складає: за 1 модуль – 30; 2 модуль – 30 балів.

Студент, який набрав протягом нормативного терміну вивчення дисципліни 60 балів та виконав навантаження за всіма кредитами, має можливість не складати іспит і отримати набрану кількість балів як підсумкову оцінку або складати іспит з метою підвищення свого рейтингу за даною навчальною дисципліною. Якщо студент набрав менше 30 балів, він не допускається до складання іспиту.

Підсумкова оцінка за навчальну дисципліну, з якої складається екзамен, виводиться із суми балів поточного контролю за модулями (до 60 балів) та модуля-контролю (екзамену чи заліку) – до 40 балів. Якщо студент за власною ініціативою чи бажанням, крім обов'язкових видів контролю (60 балів), виконує додаткові види роботи – ІНДЗ (фіксовані виступи, реферати, статті, участь в олімпіадах, наукових конференціях тощо), може отримати додатково 20 балів, які також підсумовуються до підсумкової оцінки.

Підсумкова оцінка, як показник результатів вивчення навчальної дисципліни, складається із сумарної кількості балів за поточне оцінювання – 60 балів та підсумкового модуля – контролю (екзамен) – 40 балів, за 100-бальною університетською шкалою.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	
	Оцінка (бали)	Пояснення за розширеною шкалою
Відмінно	A (90-100)	відмінно
Добре	B (80-89)	дуже добре
	C (70-79)	добре
Задовільно	D (60-69)	задовільно
	E (50-59)	достатньо
Незадовільно	FX (35-49)	(незадовільно) з можливістю повторного складання
	F (1-34)	(незадовільно) з обов'язковим самостійним повторним опрацюванням освітнього компонента до перескладання

Для здійснення контролю знань студентів викладач заповнює журнал, де вказуються оцінки за кожний навчальний елемент. Журнал зберігається у

викладача. За модулями заповнюються відомості рубіжного контролю, які подаються і зберігаються на кафедрі.

Розподіл балів, які отримують студенти за кожен елемент

Поточне оцінювання (<i>аудиторна (лекційний матеріал і лабораторні роботи) та самостійна робота</i>)											Кількість балів (екзамен)	Сумарна к-ть балів
Змістовий модуль 1					Змістовий модуль 2						40	100
T1	T2	T3	T4	T5	T1	T2	T3	T4	T5	T6		
5	8	6	6	5	6	5	7	6	3	3		

Рекомендована література

Базова (основна)

1. Байцар А. Фізична географія України. Навч.-мет. пос. Львів. Видавн. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2012. 354 с.
2. Булава Л. М. Фізична географія України. Х. : АН ГРО, 2008. 224 с.
3. Денисик Г. І., Страшевська Л. В., Корінний В. І. Геосайти Поділля. Вінниця : Вінницька обласна друкарня, 2014. 216 с. (Серія: «Природа і ландшафти Поділля»).
4. Заповідна справа в Україні: абсолютна заповідність чи європейська модель гармонії людини і природи? Збірник вибраних матеріалів / [за ред. М.П. Стеценка, Ф.Д. Гамора]. Львів: «Тиса», 2017. 238 с.
5. Кузьмішина І. Флора і рослинність України. Курс лекцій. Луцьк : Друк ПП Іванюк В. П., 2016. 152 с.
6. Маринич О. М., Шищенко П. Г. Фізична географія України : підручник. 3-тє вид., стер. К. : Т-во «Знання», КОО, 2006. 511 с.
7. Мельничук В. П., Попович І. С. Практикум з фізичної географії України : навч.- мет. посібник. Ужгород: УжНУ «Говерла», 2010. 104 с.
8. Фізична географія України: методичні вказівки до виконання лабораторних робіт та контролю самостійної роботи студентів / А. О. Корнус. Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2015. 36 с.

Допоміжна

1. Бейдик О.О., Падун М.М. Географія. – К.: Либідь. 1995. – 304 с.
2. Географічна енциклопедія України. В 3-х т. /Редкол. ... О.М.Маринич (відп. ред.).-К.: "Українська енциклопедія" ім. М.П.Бажана, 1989.- 1993. Т. 3: П-Я. – 480 с.
3. Географічна енциклопедія України: В 3-х т. / Редкол. ... О.М.Маринич (відп. ред.).-К.: "Українська енциклопедія" ім. М.П.Бажана, 1989.-Т.1: А-Ж. - 416 с.
4. Географічна енциклопедія України: В 3-х т. / Редкол. ... О.М.Маринич (відп. ред.).-К.: "Українська енциклопедія" ім. М.П.Бажана, 1990.-Т.2: - З-О.- 480 с.
5. Географія в інформаційному суспільстві : у 4-х т. / редкол. : Шищенко

П. Г. та ін. К. : ВГЛ Обрії, 2008.

6. Заставний Ф.Д. Географія України. – Львів: Світ, 1990

7. Заставний Ф.Д. Географія України: У 2-х книгах. – Львів: Світ, 1994. – 472 с.

8. Заставний Ф.Д. Фізична географія України. – Львів: Світ, 1999

9. Комплексний атлас України /відп. ред. Л. М. Веклич. К. : Картографія, 2005.

10. Коротун І.М., Коротун Л.К., Коротун С.І. Природні умови та ресурси України. Рівне: ”Принт хауз”, 2000. 192 с.

11. Маринич О.М., Пархоменко Г.О., Петренко О.М., Шищенко П.Г. Удосконалена схема фізико-географічного районування України. УГЖ №3. – 2003. – с. 16-20.

12. Маринич О.М., Шищенко П.Г. Фізична географія України: Підручник. - К.: Т – во ”Знання”, КОО, 2003.- 479 с.

13. Природа Чернівецької області. Львів: Вища школа, 1978.

14. Україна. Природне середовище та людина. Серія карт. — К., 1993.

15. Червона книга України. Вони чекають на нашу допомогу : наук.-попул. вид. / упоряд. О. Ю. Шапаренко, С. О. Шапаренко. 4-е вид., допов. Харків: Торсінг, 2012. 480 с.

16. Швєбс Г. І., Ігошин М. І. Каталог річок і водойм України : навч.-довідк. посіб. / за ред. Є. Д. Гопченка. Одеса: Астропринт, 2003. 392 с.

9. Інформаційні ресурси

1. Матеріали з основних тем курсу фізичної географії України. URL : <http://geoswit.ucoz.ru/index/0-10/>

2. Пізнавальний сайт «Географія» – велика кількість корисної пізнавальної та наукової інформації з географії України. URL : http://geoknigi.com/book_view.php?id=783

3. Географічний портал «Географіка» – підручники, навчальні посібники, монографії з фізичної географії України. URL : http://geografica.net.ua/publ/galuzi_geografiji/fizichna_geografija_ukraji_ni/39

4. Електронний навчальний курс «Географія України» з картами «Україна та її регіони» (карти України та регіонів, коментарі, статистика та ілюстрації) [Електронний ресурс]. CD-диск для мережевого використання